

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

J. B. S. Estrup og Skaføgård

*J. B. S. Estrups første år
på Skaføgård
belyst gennem et udvalg af dokumenter*

VED

KNUD J. V. JESPERSEN

1972

J. B. S. Estrup og Skaføgård

*J. B. S. Estrups første år
på Skaføgård
belyst gennem et udvalg af dokumenter*

VED

KNUD J. V. JESPERSEN

1972

J. B. S. Estrup og Skaføgård

J. B. S. Estrups første år på Skaføgård, belyst gennem et udvalg af dokumenter.

Den 22. juni 1852 fik den senere consejlspræsident, J. B. S. Estrup skøde på den gamle herregård, Skaføgård på Djursland. Sælgeren var Jørgen Mørch Sechers enke, Dorthe Secher. Hermed gik den ejendom, der i fordums tider tilhørte de indflydelsesrige Rosenkranser over i familien Estrups eje – en familie, der – ikke mindst gennem J. B. S. Estrups virke – også har spillet en betydelig rolle i Danmarks politiske historie.

Skaføgård var ikke J. B. S. Estrups første erhvervelse. Kun 21 år gammel fik han i 1846 skøde på hovedgården Kongsdal ved Holbæk efter sin far, historikeren H. F. I. Estrup. I 1848 arvede han Kirstinebjerg i Tingsted sogn på Falster efter sin ældre broder. Denne ejendom beholdt han til 1851. I 1852 købte han som anført Skaføgård, og i 1855–57 var han medejer af Sannarp ved Falkenberg i Halland. Endelig samlede han ved forskellige køb i årene 1855–62 Fjeld i Marie Magdalene sogn i Skaføgårds umiddelbare nærhed¹⁾.

Skaføgård var indtil 1647 i familien Rosenkrans' eje. Dette år måtte Gunde Rosenkrans på grund af sine desperate økonomiske forhold afhænde godset, der derefter var i skiftende familiers besiddelse, indtil J. B. S. Estrups overtagelse af det i 1852²⁾. Siden denne tid har godset været i familien Estrups eje, idet J. B. S. Estrup i 1907 overdrog ejendommen til sin yngste søn, J. Estrup. Denne overdrog videre ved skøde, lyst 1939, 27/7, Skaføgård til sin brodersøn, kammerherre N. R. Estrup, der var godsets ejer, indtil han i 1967 gav sine tre sønner, Hector, Vilhelm og Christian Estrup skøde på ejendommen³⁾.

På de følgende sider bringes en række dokumenter, der dels kaster lys over J. B. S. Estrups handel i 1852 og dels belyser Skaføgårds økono-

-
- 1) Se C. Lindberg Nielsen: J. B. S. Estrup som landmand. En række breve. (*Historisk Aarbog for Randers Amt* LIX. 1965).
  - 2) Vedrørende ejerrækken henvises til oversigten i *N. R. Estrup: Skaføgaard Skove 1852–1952*. Aarhus 1954, p. 5, og til *J. Estrup: Skaføgaard*. (1919), der er en samlet, kortfattet oversigt over Skaføgårds historie.
  - 3) Mundtlig oplysning fra kammerherre N. R. Estrup.

miske og driftsmæssige status omkring 1855. Når man har ment det rigtigt at udgive disse, hænger det sammen med flere forhold.

De fleste har en mere eller mindre velbegrundet mening om J. B. S. Estrups politiske virke. Derimod er kendskabet til hans virksomhed som godsejer langt ringere⁴⁾. Det kan derfor synes rimeligt på denne måde at fremlægge et materiale til belysning heraf⁵⁾.

Dernæst er der det forhold, at Skaføgård jo er en gammel ejendom. Det kan derfor have interesse at belyse dens ejerforhold og godshistorie ad denne vej. Det må i denne forbindelse nævnes, at det ikke er meningen, at denne publikation skal stå alene. Den vil i løbet af kort tid blive efterfulgt af en kommenteret udgave af samtlige adkomster vedrørende Skaføgård fra 1647 til 1967. – Det er meningen herigennem at fremlægge et fyldigt materiale til belysning af det gamle adelsgods, Skaføgårds historie.

Om de principper, der ligger til grund for udgivelsen, skal der i kort-hed fremsættes et par bemærkninger.

I samlingen er medtaget de dokumenter, der direkte konstituerer handelen i 1852, d. v. s. skødet, der jo er det egentlige retsgyldige dokument i handelen og udgør „nøglen“ til de øvrige. Også panteattesten til Dorthe Secher af 1852, 21/5 medtages, idet den dokumenterer Dorthe Sechers ret til at optræde som sælger af ejendommen. Dernæst den skriftlige aftale vedrørende de nærmere bestemmelser, der blev truffet i forbindelse med handelen. Også to lister medtages, nemlig listen over det inventar, som Estrup overtog, og listen over de tjenestefolk, som han måtte overtage. – Disse har både kulturhistorisk og personalhistorisk interesse ud over deres direkte funktion i handelen. Endelig medtages sognepræstens kendelsesattest og sluttelig vurderingsdokumenterne fra 1855. – De sidste har vel ikke direkte forbindelse med handelen i 1852, men er væsentlige for en vurdering af dens økonomiske aspekter og af Skaføgårds drift og økonomi i Estrups første ejertid.

Alle disse dokumenter findes i original i Skaføgård godsarkiv på Skaføgård.

Om motiveringen for rækkefølgen af dokumenterne i samlingen skal fremsættes nogle få bemærkninger.

Det er fundet naturligt at anbringe skødet først. Selv om det kronologisk og sagligt markerer afslutningen på handelen, må det anses for

-
- 4) Stort set foreligger der kun de allerede anførte skrifter af J. Estrup og Carl Lindberg Nielsen. Desuden også noget i de to biografier, *K. G. Brøndsted*: I. B. S. Estrup. (1925) og *Th. Thaulow*: Jacob Brønnum Scavenius Estrup. (1940).
  - 5) Det er undertiden blevet sagt om Estrup, at han styrede Danmark, som han bestyrede sine egne ejendomme (se C. Lindberg Nielsen, op. cit., p. 6), så selv fra en politisk synsvinkel er denne side af sagen jo ikke uden interesse.

at være handelens centrale dokument. – Derefter følger Dorthe Sechers panteattest, der bekræfter hendes ejendomsret. Dette er ligeledes et juridisk betydningsfuldt dokument i handelens forløb. – Efter disse to retlige dokumenter følger tre aktstykker, der illustrerer en række praktiske forhold i forbindelse med handelen. De hører alle tre hjemme i handelens tidligste fase omkring 5. juni. – Dernæst bringes sognepræstens kendelsesattest, der ikke kan siges at være af vital betydning for handelen, men alligevel illustrerer et aspekt af denne. – Endelig bringes til slut – som et interessant og perspektivgivende appendix – ordlyden af taksationsforretningen 1855 i forbindelse med Estrups ønske om optagelse af lån i ejendommen.

Før selve teksten i hvert aktstykke bringes en kort indledning til dette. Indledningen har til formål at placere aktstykket i dets rette sammenhæng sagligt og kronologisk, samt at henlede opmærksomheden på generelle og specielle forhold i forbindelse med det pågældende aktstykke. – Derefter følger selve teksten til aktstykket med forklarende kommentarer, der dels har en rent leksikalsk funktion og dels tilstræber at angive indgang til speciallitteratur om de berørte emner.

Kommentarerne er søgt knyttet til de ord, begreber og passager, der har forekommet udgiveren at trænge til en uddybning for at opnå fuld forståelse af de berørte forhold. Udgiveren har her fulgt sit bedste skøn og kommenteret der, hvor han selv mente, at forståelsen kunne volde vanskeligheder. Dette udelukker naturligvis ikke, at der kan være – og sikkert er – andre meninger herom end udgiverens; men målet har stedse været, at gøre teksterne klare og fuldt forståelige for en forudsætningsløs læser. Kun brugen af udgaven vil vise, om dette er lykkedes.

Retskrivningen i de til grund liggende dokumenter er bibeholdt i udgaven.

Inden arbejdet med udgivelsen blev overdraget undertegnede, havde den tidligere ejer af Skaføgård, *kammerherre, cand. jur. N. R. Estrup* gennemført en stor del af det forberedende arbejde, bl. a. transskriptionen af flere af de aftrykte dokumenter. Han har desuden under hele arbejdet bistået med råd og supplerende oplysninger. For eventuelle fejl og unøjagtigheder i udgaven hæfter naturligvis alene undertegnede.

Udgivelsen er bekostet af J. B. S. Estrup og Regitze Holstens Fond.

Knud J. V. Jespersen

J. B. S. Estrups skøde på Skaføgård, 22. juni 1852

(Aktstykke nr. 1)

Indledning.

På de følgende sider bringes ordlyden af det skøde, der blev oprettet ved J. B. S. Estrups køb af Skaføgård i 1852. Skødet meddeles i dets fulde ordlyd med de forklarende kommentarer, der må anses for nødvendige for forståelse af indholdet. Der skal knyttes et par bemærkninger til kommenteringen.

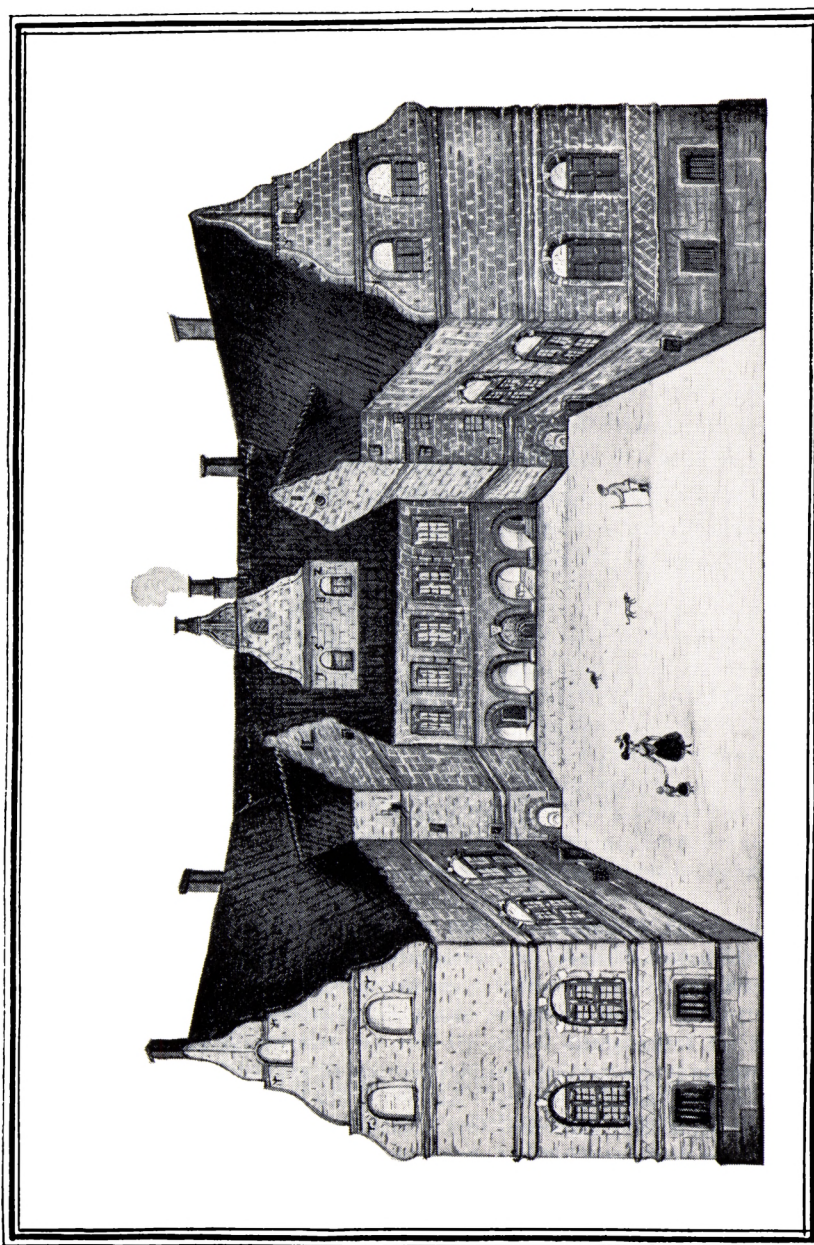
Kommentarerne er for en dels vedkommende forsynet med litteraturhenvisninger. Disse er medtaget af hensyn til læsere, der måtte ønske yderligere at fordybe sig i specielle spørgsmål. De fleste af disse henvisninger er skrevet helt ud; men i et enkelt tilfælde er der af pladshensyn anvendt forkortelse. Det drejer sig om forkortelsen „HDL“, der repræsenterer *Johan Hvidtfeldt* (red.): *Håndbog for danske lokalhistorikere*. (1965). – Forkortelsen *HDL*, „*Herlighed*“ betyder således eksempelvis, at der findes yderligere oplysninger om emnet i håndbogens leksikalske afsnit under artiklen „*Herlighed*“. – Kommentarerens øvrige henvisninger er klart gennemskuelige.

Om optakten til den handel, som efterfølgende skøde er det juridisk gyldige udtryk for, fortæller J. B. S. Estrups søn og efterfølger som ejer af Skaføgård, Jacob Estrup¹⁾:

„J. B. S. Estrup kom sammen med Forp. paa Rosenholm Baron Jørgen Rosenkrantz fra Rosenholm til Skafø d. 4/6 1852 for at se paa Skafø til Kiøbs. – E. synede først „Holmene“, forstod ikke, efter at have set denne gode Skov fuld af Træmasse, at Skafø skulle kaldes en daarlig Gaard, men saa senere de lette Jorder. – Natten ml. d. 4. og 5. Juni udregnede E. Skaføes Areal efter det gl. Kaart over Hovedgaarden af 1786 (han boede paa Giæsteværelserne i Taarnbygningen) og gjorde næste Dag Aftale med Ejerinden om Kiøbet . . . .“²⁾

Omstående bringes skødets fulde ordlyd.

-
- 1) Efter J. Estrups egenhændige, håndskrevne notat af 9/9 1915 på bagsiden af de „*Nærmere Bestemmelser*“, der er aftrykt som aktstykke nr. 3 i denne samling.
  - 2) Cfr. også J. Estrup: *Skaføgård* (1919), pp. 61 f.

E. A. Klessen...

Skaføgård for 1811.

Skaføgård's hovedbygning, som den så ud, før Jørgen Mørch Secher i 1811 fjernede galleribygningen på hovedfløjens gårdside. Man bemærker årstallet 1582 på den nu nedrevne kvist. Den trefløjede borgegård består af et stokværk over høje, hvælvede kældre. (Efter tegning på Skaføgård, udført af E. A. Klessen. – Foto og Kliche af Poul Junchers Klichefabrik, Randers).

SKJØDE

Underskrevne Dorteia M. Secher, Enke efter Kammerraad Jørgen Mørch Secher, med Laugværge¹⁾ Kammerraad, Prokurator H. G. Jensen tilstaaer og herved vitterliggjør, at have solgt og afhændet, ligesom jeg herved sælger, skjøder og afhænder til Hr. Godseier Jacob Brønnum Scavenius Estrup til Kongsdal følgende min salig Mand efter Skjøde af 14. Juni 1797, tinglæst i Nørre Jyllands Landsting for Junii Maaned samme Aar²⁾ tilhørende Eiendomme, nemlig:

1. Hovedgaarden Schafføegaard i Hvilsager Sogn, Randers Amt, med gammelt Hartkorn³⁾ 49 Tdr. – Skp. 2 Fdk. 2 Alb.⁴⁾, Skovskyld⁵⁾ 7 Td. 1 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. og Mølleskyld⁶⁾ 8 Td. 4 Skp. og nu anført under Schafføegaard Hovedgaard og Matricul No. 20 a og b i Termestrup⁷⁾ for ialt Hartkorn 55 Tdr. – Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Mølleskyld 8 Td. 4 Skp. og Gammelskat⁸⁾ 359 Rbd. 89 Sk.⁹⁾.

-
- 1) Ordet betød oprindelig blot lovlig værge. Her: om den værge, som en enke efter sit eget ønske kunne tage sig, eller som blev hende beskikket. (HDL, „Lavværge“).
  - 2) Det originale skøde eksisterer formentlig ikke mere. Det findes i afskrift i Viborg Landstings Skøde- og Panteprotokol, nr. 51, litra B, fol. 643b–644a, (nr. 39).
  - 3) D. v. s. hartkornet takseret efter Christian V's matrikel af 1688. Denne afløstes af 1844-matriklen, der altså var den i 1852 gældende. Hovedforskellen mellem 1688-matriklen og 1844-matriklen var, at den sidste, hvad angår ager og eng, var baseret på en fornyet opmåling og ansættelse til hartkorn efter lidt ændrede takster. De øvrige hartkornsansættelser overtoges uændret fra 1688-matriklen. (HDL, „Hartkorn“).
  - 4) Hartkornsbegrebet anvendtes før 1688 som et fællesmål for landgildeydelse. Med matriklen 1688 gik ordet over til at betegne en skyldsætningsmålestok, og blev – set i forbindelse med flademålet – et udtryk for jordens bonitet. Ordet beholdt denne betydning i 1844-matriklen, der i sin principielle opbygning ikke afveg synderligt fra forgængerens. – Det vil føre for vidt her at gå nærmere ind på skyldsætningsprincipperne; her skal blot henvises til artikler herom i større leksika, samt *Chr. Rothe*: Beretning om den i Aaret 1844 for Kongeriget indførte nye Jordskyldsætnings Væsen og Historie (1844). – Selve målesystemet var indrettet således, at 1 td. htk. = 8 skæpper (skp.), 1 skp. = 4 fjerdingkar (fdk.), 1 Fdk. = 3 Album (alb.).
  - 5) Skovskyld = det skyldsatte skovareal, beregnet efter svins olden.
  - 6) Mølleskylden blev i matriklen 1688 fastsat under hensyntagen til bl. a. antallet af møllegæster og møllens formlingsevne. Mølleren betalte i regelen halvt af mølleskylden (HDL „Møller“).
  - 7) D. v. s. efter 1844-matriklen.
  - 8) Begrebet gammelskat indførtes ved forordning af 1840, 24/6, hvorved landskatten, der var en hartkornsskat, deltes i en landskat og en gammelskat. Den sidste beregnes for hver ejendom en gang for alle efter 1688-matriklen, hvorefter den skulle

Køberen af Skaføgård, den senere konsejlspræsident Jacob Brønnum Scavenius Estrup (1825–1913). Tegnet som 24-årig af maleren J. F. Richardt (1819–95). Kun 27 år gammel købte J. B. S. Estrup i 1852 Skaføgård.

2. Den Fæstegaard i Termestrup hvorfor Niels Sørensen i den bemeldte Skjøde¹⁰⁾ vedhæftede Jordebog er anført med Hartkorn Ager og Eng 8 Tdr. og Skovskyld 4 Skp., og som nu haves i Fæste af Peder Groesen, og er anført i den ny Matrikul¹¹⁾ under No. 5 med Hartkorn 7 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1³/₄ Alb., Gammelskat 56 Rbd. 36 Sk., og

svares som en fast årlig afgift. Dette system eksisterede med visse ændringer indtil 1903, da det afløstes af de moderne ejendomsskatter. (HDL, „Gammelskat“).

- 9) Rigsbankdaler indført ved forordn. 1813, 5/1.

1 Rbd. = 6 mark = 96 rigsbankskilling. (HDL, „Rigsbankdaler“).

- 10) Nemlig Jørgen Mørch Sechers skøde af 14. juni 1797. Cfr. note 2.

- 11) Nemlig 1844-matriklen.

3. den Fæstegaard i Termestrup, hvorfor Jens Hansen i den Skjødet vedhæftede Jordebog er anført med Hartkorn Ager og Eng 8 Tdr. og Skovskyld 4 Skp., og som nu er bortfæstet til Iver Sørensen, og anført i den ny Matrikul under No. 3 med Hartkorn 7 Tdr. 6 Skp. 3 Fdk., Gammelskat 56 Rbd. 36 Sk.

Det bemærkes, at Fredskoven¹²⁾ Holmen og Hvilsager Skov, sidste betegnet i Matrikullen under No. 15 under Hvilsager By henhører under Hovedgaarden og ere saaledes indbefattede i salget, samt at der paa hver af de forebemeldte bortskjødede 2. Fæstegaarde hviler en aarlig Afgift til Sognepræsten af 6 Mark Smør¹³⁾.

Og da Kjøberen fornævnte Hr. Godseier J. B. S. Estrup har berigtiget den accorderede Kjøbesum af 72.000 Rbd.¹⁴⁾ skriver Halvfjerdendesindstve og To Tusinde Rigsbankdaler ved at udbetale mig contant 12.000 Rbd., og at udstæde tvende Obligationer til mig for 40.000 Rbd. og 20.000 Rbd.¹⁵⁾ saa skal bemeldte Eiendomme med paastaaende Bygninger og al sammes rette Tilliggende og Tilhørende, herefter tilhøre Kjøberen og hans Arvinger fri og frelst for hver Mands Tiltale, med de samme Rettigheder, Herligheder¹⁶⁾ og Forpligtelser hvormed samme hidtil have været eiede af min salig Mand, efter hvem jeg ifølge tinglæst Bevilling hensidder i uskiftet Bo¹⁷⁾, ifølge det ovenberørte Skjøde af 14. Juni 1797.

Det er en Selvfølge, at Kjøberen er pligtig at respectere de Fæsterne af de ovenmeldte to Gaarde i Termestrup meddelte Fæstebreve, hvis

---

12) Fredskov er bl. a. belagt med hegnspligt og vedligeholdelsespligt. Den omfattes desuden af flere andre bestemmelser. Cfr. *Forordning om Fredskov* 1805, 27/9.

13) Formentlig en tiendeydelse. Mark er her brugt som en vægtenhed.

14) I 1797 handlede Skaføgård til 60.000 Rdl. kurant, (cfr. afskriften af skødet i Viborg Landstings skøde- og panteprotokol, se note 2). Omkring 1920 var ejendoms skylden 560.000 kr. (*Daniel Bruun*: Danmark. Land og Folk. Bd. III, pp. 720–21).

15) De to pantobligationer, der begge er dateret 1852, 24/6, findes i original i Skaføgård godsarkiv. Obligationen med pålydende 40.000 Rbd. læstes til udslettelse af pantebogen på Rougsø m. fl. herreders ting 1866, 3/7, mens obligationen med pålydende 20.000 Rbd. kvitteredes til udslettelse af pantebogen 1888, 7/6 af Mette og Caroline Leemeyer.

16) Herlighed er et juridisk udtryk, hvorved i ældre ret betegnedes visse rettigheder, som f. eks. jagtret og nydelse af visse indtægter, som „herlighedsejeren“ i regelen havde overtaget fra kronen. Herlighedsretten kunne således strække sig videre end den egentlige materielle ejendomsret, idet den f. eks. kunne omfatte jagtret på bortsolgt fæstegods. – Ordet brugtes dog også til at betegne ejendomsret til jordegods med alle de deraf flydende indtægter og rettigheder. (HDL, „Herlighed“). – Her må ordet dog nærmest være anvendt i den førstnævnte betydning, idet selve ejendomsretten er specielt nævnt foruden.

17) Tinglæst 1852, 23/3. Pantattesten er aftrykt som aktstykket nr. 2 i denne samling.

Reversaler¹⁸⁾ ligesom de Hovedgaarden vedkommende Kaarter, og øvrige Dokumenter overleveres ham.

Den Sjettedeel Bankhæftelse af de solgte Eiendomme er indfriet, og Kjøberen fritaget for at forrente samme, men Actieretten, hvorover særlig er disponeret bliver ham uvedkommende¹⁹⁾.

Til Bekræftelse med min og Laugværges Underskrifter i undertegnede tilkaldte Vitterlighedsvidners Nærværelse.

Schafføegaard, den 22de Juni 1852.

(Sign.) Dorthea Secher

Til Vitterlighed:

(Sign.) Jørgen Rosenkrantz²⁰⁾

Som Laugværge:

(Sign.) G. Secher²¹⁾

(Sign.) Jensen

Læst i Rougsøe, Sønderhald og Østerlisberg Herreders Ret den 29. Juni 1852, og tilført Pantebogen XXIX, Fol. 97.

Attest, at ingen Kjøbecontract har været oprettet, medfulgte²²⁾.

(Sign.) Kampmann²³⁾

---

18) Reversal, d. v. s. afskrift af fæstebrevet, der, forsynet med fæsterens underskrift, beholdtes af ejeren. Fæsteren fik det originale fæstebrev.

19) Da landets bank- og pengevæsen efter statsbankerotten 1813 blev reorganiseret ved oprettelse af den nye statsbank, Rigsbanken, fik denne førsteprioritet i alle faste ejendomme som sikkerhed for seddeludstedelsen. Dette er den såkaldte bankhæftelse. Denne skulle forrentes med $6\frac{1}{2}\%$ p. a. – Da Rigsbanken i 1818 afløstes af Nationalbanken, blev grundejere med en bankhæftelse på mindst 100 Rbd. interessenter i denne og fik udstedt udbyttegivende aktier svarende til bankhæftelsens størrelse. Det er disse forhold, der hentydes til med udtrykkene „Bankhæftelse“ og „Actieretten“. (Se *Erling Olsen: Danmarks økonomiske historie siden 1750*. København 1962, pp. 248, 250).

20) Jørgen Frederik Ambrosius Rosenkrantz (1818–1895). Forpagter på Rosenholm 1844–59. Overklitfoged i Thisted Amt 1867–. (*Danmarks Adels Aarbog*, 1910).

21) Formentlig Georg Secher (1810–57), søn af Jørgen Mørch Sechers fætter af samme navn. Han var forvalter på Høgholm. G. S. tilhørte Hjortshøjlund-linien af familien, mens Jørgen Mørch Secher tilhørte Skaarupgaard-linien. (Se *V. A. Secher: Meddelelser om Slægten Secher (Siker)*. Kbh. 1885. Stamtavlen, pp. 113 ff. og pp. 211 ff.).

22) Attesten, der er dateret 1852, 22/6 og underskrevet af J. B. S. Estrup og Dorthe Secher, findes vedhæftet det originale skøde. (Skaføgård godsarkiv).

23) Hack Kampmann, herredsfoged i Rougsø m. fl. herreder, kancelliråd. Yderligere data i *Hof- og Statskalenderen* 1852, sp. 189.

HERREDSRETTENS PANTEATTEST TIL DORTHE SECHER

AF 1852, 21/6

(Aktstykke nr. 2)

Indledning.

Efterfølgende dokument attesterer to forhold af betydning for ejendoms-handelens rette afvikling:

- at der den 23. marts 1852 er tinglæst amtets tilladelse til Dorthe Secher til at hensidde i uskiftet bo efter sin afdøde mand. Denne tinglæste tilladelse var Dorthe Sechers adkomst til Skaføgård. Hun indtrådte derved i sin afdøde mands rettigheder og kunne med juridisk gyldighed optræde som sælger af ejendommen.
- at herredsrettens skøde- og panteregistre intet udviser, der dokumenterer fordringer af nogen art i ejendommen. For køberen er den derfor en sikring mod skjulte hæftelser og byrder.

Når attesten kaldes en panteattest, skyldes det, at den attesterer skøde- og panteregistrets udvisende.

Der henvises til denne attest i slutningen af teksten i skødet af 1852, 22/6, hvori den optræder som bindeleddet mellem denne nye adkomst og Jørgen Mørch Sechers af 1797, 14/6.

Teksten.

PANTE-ATTEST

Som Adkomst for Enkefru Dorthe Secher paa Hovedgaarden Schafføgaard med underliggende Gods samt Hvilsager Sogns Kirke-Korn og Qvægtiende¹⁾, hvorpaa hendes afdøde Mand Kammerraad Jørgen Mørk Secher havde tinglæst Skjøde af 14. Juni 1797, er under 23. Marts 1852 læst Amtets Tilladelse for hende til at sidde i uskiftet Bo efter Manden.

---

1) Jørgen Mørch Secher oppebar ifølge skødet af 1797, 14/6 (Viborg Landstings skøde- og panteprotokol, nr. 51, litra B, fol. 643b–644a (nr. 39)) „..... Hvilsager sogns kirke korn og Qvæg-Tiende med *jus vocandi et Patronatus* 13 tdr. – 4 Skp. ....“ d. v. s., at Secher havde Hvilsager kirke i forsvar med ret til at foreslå en kandidat ved nybesættelse af præsteembedet samtidig med, at han oppebar kirketienden til kirken, der dels bestod af korntiende („Kirke-Korn“) og dels af tiendeydelser af de hvert år avlede kreaturer („Qvægtiende“). Til gengæld herfor havde Secher pligt til at vedligeholde kirken.

Sælgerinden af Skaføgård, Dorthe Nikoline Marie Secher (1773–1857), enke efter kammerråd Jørgen Mørch Secher, der døde på Skaføgård den 8. januar 1852. (Efter samtidigt maleri, udført af portrætmaleren Søren Møller Jørgensen i Århus).

At der ikke findes tinglæst noget Document, hvorved den Nævnte Eiendom, forsaavidt Godset ikke fra Hovedgaarden er afhændet, er paalagt nogen Forhæftelse, attesteres herved overensstemmende med Skjøde- og Panteregistrene for Rougsø, Sønderhald og Østerlisberg Herreder.

Rougsø m. fl. Herreders Contoir i Randers den 21. Juni 1852.

(Sign.) Kampmann²⁾

L. S.

---

2) Se note 23 til aktstykke nr. 1.

»NÆRMERE BESTEMMELSER« VEDRØRENDE HANDELEN
MED SKAFØGÅRD

(Aktstykke nr. 3)

Indledning.

Dette dokument, der klarlægger en række praktiske forhold i forbindelse med handelen, illustrerer tydeligt, hvilket væld af detailproblemer, der var at tage hensyn til ved en ejendomshandel. Heri fastlægges bestemmelser om fordeling af besætning og inventar mellem køber og sælger, om folkeholdets overgang til den nye ejer, om skæringsdato for lønninger, om datoen for Dorthe Sechers fraflytning, om forplejningsforhold, o. s. v. – Den lange række af bestemmelser, der ofte går ned til de mindste detaljer, tegner et billede af handelens parter som erfarne folk, der intet overlod til tilfældighederne.

Efter at J. B. S. Estrup havde besigtiget ejendommen den 4. juni, blev han og Dorthe Secher allerede dagen efter enige om handelen; (se indledningen til aktstykke nr. 1). Med det efterfølgende dokument klarlagdes handelens praktiske side, og handelen var således i det væsentlige afsluttet; men først da det juridiske grundlag for handelen (panteattest, kendelsesattest m. v.) også var bragt i orden, kunne det endelige skøde underskrives den 22. juni, hvorved handelen også fra et retligt synspunkt var bragt til afslutning.

På de efterfølgende sider bringes dette handelens første – og mest detaljerede – dokument, forsynet med de nødvendigste realkommentarer.

Teksten.

Ved den af os i Dag om Hovedgaarden Schafføegaard uden foregaaende skriftlig Kjøbecontract oprettede Handel er aftalt og vedtaget følgende nærmere Bestemmelser:

1.

Foruden Gaarden og de tvende Fæstegaarde i Termestrup modtager Kjøberen, Hr. Godseier J. Estrup al den paa Gaarden værende Besætning, Udboe og Inventarium, Aulsredskaber, Forraad af Materialier, Straae, Høe samt 28 Folkesenge med Klæder¹⁾, dog forbeholder Sælger-

---

1) Se fortegnelsen herover i aktstykke nr. 5.

inden sig deraf at udtage følgende Dele og som saaledes blive Kjøberen uvedkommende, nemlig:

2 Kjørehopper og en Ridehoppe, 7 Køer, 2 Qvier, 8te 3/aars Beder med Uld, 2 Grise, 1 Wienvogn²⁾, 1 Fjedervogn³⁾, 1 holsteensk Vogn⁴⁾ med Kletske⁵⁾, 1 Fjellelvogn med Doctorstoel⁶⁾ og en anden Stoel, 1 Kariol⁷⁾, Herskabets Kjøre- og Ridetøj, Høns og Duer samt Ænder.

De forbeholdte Kreaturer fodres og passes indtil 1. November dette Aar af Kjøberen ligemed hans Egne og ligeledes modtager Kjøberen og forsyner med fornødent Foder de Heste, som Fremmede, der besøge Sælgerinden medbringe.

2.

Sælgerinden forbeholder sig tolv Favne storslaaet Bøgebrænde af det Partic, som er opstillet i Borggaarden, hvorimod den øvrige Deel saavel der, som det Brænde, der findes i Ladegaarden, tilfalder Kjøberen; ogsaa forbeholder Sælgerinden sig, saalænge hun boer paa Gaarden, at bruge de fornødne Tørv, saavel som af det øvrige allerede huggede Brænde.

3.

Foruden den foranførte udvendige Besætning m. v.⁸⁾ modtager Kjøberen følgende i Borggaarden værende Ting:

4 Øltønder, 2 1/2 Tønder⁹⁾, 1 Kjærne, 4 Bailler, en stor Melkesaae¹⁰⁾, 20 Melkebøtter, 40 Steenfade, 2 Melkestripper¹¹⁾, 2 Vandspande, 2 Svine-spande, 1 Flødebøtte, 1 Kjærnelksbøtte, 4 Markbøtter¹²⁾, 1 Vand-saae¹³⁾, 1 stor og 2 mindre Stegepander, 1 Kjøkkenøxe, 1 Krumkniv, 2 store Gryntønder, en stor Meeltønde, 4 Lagener, 2 Ølkander, Borde og Bænke i Folkespisestuen, Forvalterens Sæng med Klæder, 6 løse Sænge-

2) Wienvognen var den fineste af tidens typer af kalechevogne.

3) Fjedervognen er en vogn, hvis fading hviler på fjedre.

4) Den holstenske vogn var en åben vogn med kurvefading. Som regel med 4 agestole, der hang i læderstropper.

5) D. v. s. kaleche.

6) En doktorstol var en særlig magelig agestol, der især brugtes af læger ved befordring på landet i bøndervogne.

7) En kariol var et tohjulet enspænderkøretøj til personbefordring. Det var af fransk oprindelse.

8) Se også aktstykke nr. 5.

9) Formentlig tønder af halv størrelse.

10) Mindre tøndeformet mælkekar, forsynet med to ører til bærestang, såcestangen.

11) Runde træbeholdere, der anvendtes under malkningen.

12) Smørmål.

13) Se note 10.

stæder, 2 Slagbænke¹⁴), en Rulle¹⁵), 2 Salttruge, 6 Saltfjerdinger, 1 Ostekjedel¹⁶), samt den i huset værende Beholdning af saltet og røget Kjød og Flæsk med undtagelse af de fine Pølser, 8 Lispd.¹⁷) røget Faarekjød, 2 Flæskeskinker og noget mere Saltkjød efter Aftale.

Fremdeles modtager Kjøbereren den forefindende aftorskne¹⁸) Sæd af alle Slags samt 12 Kornsække og øvrige til Kornlofterne hørende Redskaber, dog forbeholder Sælgerinden sig af Kornbeholdningerne: 10 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre, samt 4 Tdr. Hvede.

4.

I Salget følger alle Kakkelovne, Rækker¹⁹) og Hylder samt øvrige muur- og nagelfaste Apartimentier med Undtagelse af Kakkelovnen i Dagligstuen og i Jomfruernes Værelser, hvilke 2 Kakkelovne Sælgerinden forbeholder sig.

5.

Sælgerinden forbeholder sig til Beboelse og Afbenyttelse for sig og Familie til 1. November d. A. Leilighederne i Hovedbygningen med Undtagelse af følgende, som blive til Kjøberens Afbetjening: Dagligstuen, Sahlen og Frøkenkamrene over Porten samt Kjelder-Leiligheden fra Kjøkkenet i det søndre og østre Fløj og de to Forvalterværelser i det nordre Fløj.

Saltkjældereren, Rullestuen og Tjenerkammeret ere til fælles Afbenyttelse. Ogsaa modtager Kjøbereren de 2 Værelser med Indgang fra Porten²⁰).

6.

Haven forbeholder Sælgerinden sig til fri Brug og Afbenyttelse i den Tid, hun beboer Gaarden dog at Kjøbereren forsynes med de fornødne Havesager til sin Huusholdning saavel som til hans Vinterforbrug.

---

14) En slagbænk (Tysk: „Schlafbank“) var en bænk, hvis sæde kunne lukkes op, og hvis ene langside kunne trækkes ud som en skuffe, hvorved der fremkom en soveplads.

15) D. v. s. en tøjrullemaskine.

16) Kedel, hvori man varmede den mælk, der skulle ostes.

17) 1 lispund (= 7,936 kg.) = 32 marker = $\frac{1}{16}$ smørtønde.

18) D. v. s. aftærskede.

19) Rækker: træstativer, ophængt på væggen. Heri kunne der anbringes fade, tallerkener o. lign.

20) Vedrørende hovedbygningens arkitektur, grundplan og indre indretning, se *J. Estrup: Skaføgaard* (1919), pp. 70 ff.

7.

Det er en selvfølge at Sælgerinden lønner hendes Kudsk, ligesom hun ogsaa lønner Gartneren; men Kjøbereren forsyner disse 2 Tjenestefolk med fornøden Kost og Logie som hidtil, hvorimod Kjøbereren og hans Forvalter erholde Kost hos Sælgerinden, hvis ønskes, indtil han selv erholder en Huusholderske.

8.

Kjøbereren modtager i sin Tjeneste de ved Gaarden fæstede Tjenestefolk samt Arbejdere i Hø- og Kornhøsten efter den ham meddelte og her vedlagte Fortegnelse²¹⁾ og tilsvare dem den vedtegnede og accorderede Løn fra 1ste Maj til 1ste Novbr. d. A.

De Forskud, som enkelte af Folkene efter Fortegnens Udvisende allerede have modtaget paa deres Lønninger for det nævnte Halvaar, afkortes dem af Kjøbereren og godtgjøres Sælgerinden.

Forsaavidt nogen af Folkene, imod Forventning maatte eller kunne gjøre nogen Indvending imod at indtræde (i) Kjøberens Tjeneste, da skal saadant være Sælgerinden uvedkommende.

9.

Kjøbereren modtager de Ugedage og Høstdage²²⁾ af Huusmænd, som Sælgerinden kan tilbyde ham af de hende endnu tilhørende Huses nuværende Fæstere, saaledes som disse ere pligtige at forrette Dagene paa Hovedgaarden, imod at han herfor betaler een Mark til Sælgerinden for hver Dags Arbejde.

De rejser²³⁾ som enkelte Fæstere ere pligtige udenfor de ommeldte Dage, at forrette efter Tilsigelse, benytter Kjøbereren uden videre Godtgjørelse.

Over de pligtige Uge- og Høstdage samt Rejser meddeles Kjøbereren aarlig en Fortegnelse til Efterretning og Afbetjening.

---

21) Denne fortegnelse er aftrykt som aktstykke nr. 4.

22) Ugedage og høstdage er hoveriydelser. Disse var dog på dette tidspunkt stærkt på retur som følge af regeringens bestræbelser, der gik i retning af helt at afskaffe hoveriet. Ved lov af 1850, 4/7 bestemtes det, at såvel godsejeren som $\frac{1}{3}$ af hovbønderne kunne forlange hoveriet afløst med visse pengeydelse, hvilket nærmere fastsattes i de såkaldte hoveriafløsninger. På Skaføgård var afløsningen af hoveriet påbegyndt allerede i Jørgen Mørch Sechers sidste år; se herom *J. Estrup: Skaføgård* (1919), p. 61.

23) D. v. s. pligtkørsel, som skulle ydes ud over det ovenfor nævnte hoveri. Fæsteren skulle i regelen møde med eget køretøj, heste og foder. (HDL, „Ægter“).

10.

Da Kjøberen i Dag har tiltraadt Gaarden med Besætning og øvrige ham overdragne Dele, saa ere alle Indtægter og Udgifter selvfølgelig fra nu af for hans Regning, ligesom Eiendommene og de ham solgte Gjenstande ogsaa ere for hans Risico og Ansvar i Ulykkestilfælde og hæver han altsaa i Ildebrandstilfælde Assurancesummen.

11.

Sælgerinden forbeholder sig ved Fraflyttelse at lade afholde Auction over hvad hun maatte ville lade sælge²⁴⁾, og ligeledes reserverer hun sig at faae 2 Skp. Rugmeel bagt, naar Kjøberen lader bage, samt at erholde udleveret $\frac{1}{2}$ Anker Øl hver gang Kjøberen lader brygge²⁵⁾.

Saaledes aftalt og indgaaet bekræftes under vore Navne.

Schafføegaard den 5. Juni 1852.

(Sign.) J. B. S. Estrup

(Sign.) Dorthe Secher

LISTE OVER DE TJENESTEFOLK OG DAGLEJERE, SOM
J. B. S. ESTRUP OVERTOG VED KØBET AF SKAFØGÅRD

(Aktstykke nr. 4)

Indledning.

Efterfølgende liste er en oversigt over de tjenestefolk, som J. B. S. Estrup ifølge de aftalte bestemmelser (se aktstykke nr. 3, §8) skulle overtage i sin tjeneste ved ejerskiftet.

Listen, der meddeler tjenestefolkenes navne samt den aftalte halv-årlige løn, bringes neden for i sin fulde ordlyd med de nødvendige kommentarer. For oversigtens skyld kan det dog være på sin plads med lidt indledende statistik. Dette gøres lettest i form af følgende tabel:

---

24) Auktionen blev afholdt den 28. september og følgende dage 1852, hvorefter Dorthe Secher flyttede til Århus. – Auktionskataloget findes stadig bevaret i Skaføgård godsarkiv. (Cfr. *J. Estrup: Skaføgaard* (1919), p. 62).

25) 1 anker = 38 potter à 0,966 liter; $\frac{1}{2}$ anker er altså = 18,354 liter.

	Tjenestefolk beskæftiget i				Ialt
	Mark	Stald	Husholdning	Iøvrigt*	
Fast medhjælp	11	4	2	4	21
Løs medhjælp	24	–	–	3	27
Ialt	35	4	2	7	48

*) Denne gruppe omfatter listens nr. 1, 2, 3, 14, 46, 47, 48.

Det ses heraf, at den faste arbejdsstyrke udgjorde 21 af de 48 eller de 44 %, mens resten, 27, eller 56 % var løse daglejere – især høstarbejdere. Man ser endvidere, at markarbejdet lagde beslag på 35 af de 48 eller 73 % af hele styrken, hvilket viser, at Skaføgårds drift udpræget var baseret på agerbrug. Dette fremgår også af taksationsdokumentet fra 1855 (aktstykke nr. 7).

Den foretagne opdeling må dog ikke opfattes som endegyldig, for dels fremgår det ikke altid af listen, hvor i driften tjenestefolkene anvendtes, og dels er der jo intet i vejen for, at en arbejdskarl udførte en del staldarbejde. Opdelingen bygger derfor kun på et løst skøn og må kun opfattes som en grov vejledning.

Det samme gælder for følgende lille tabel, hvori det forsøges at skabe et overblik over lønudgiften:

Løn 1.5.–1.11. 1852	Rbd.	%
Til fast medhjælp	c. 470	64
Til løs medhjælp	c. 260	36
Ialt	c. 730	100

Denne tabel medtager kun de direkte lønninger, men medregner ikke kompensationer for brug af egen le m. v., naturalieydelser, tjenesteydelser, o. s. v. – Tallene her angiver derfor kun en del af den reelle løn, og endda i denne henseende bliver tallene kun cirka-tal, idet lønnen for mange daglejeres vedkommende er opgivet pr. dag, hvorfor det ifølge sagens natur ikke er muligt at nå et præcist tal. Der er regnet med en gennemsnitsløn for løse mandlige høstarbejdere på 11 rbd. for hele sæsonen, mens kvindernes løn er kalkuleret til et gennemsnit på 10 rbd. Med disse forbehold kan tabellen antages at repræsentere den halv-årlige lønudgift på Skaføgård i 1852.

Den var ialt c. 730 rbd., hvoraf 64 % tilfaldt den faste medhjælp, mens den løse tegnede sig for de resterende 36 %. Dette kan sammen-

holdes med, at den faste medhjælp talmæssigt udgjorde 44 % af arbejdsstyrken, mens 56 % var løse daglejere. Heraf må man udlede, at den faste medhjælp gennemgående var bedre lønnet end den løse; men tallene afspejler også det forhold, at den løse arbejdskraft kun var beskæftiget på gården i høsttiden, som vel strakte sig over c. 3 måneder.

På årsbasis bliver lønudgiften efter dette c. 1460 rbd., idet tallet dog må sættes lidt lavere, fordi der formentlig ikke beskæftigedes så mange løse medhjælpere i vinterhalvåret som i sommerhalvåret. Dette kan man sammenligne med, at lønudgifterne i 1855 i taksationsdokumentet på årsbasis blev ansat til ialt 1760 rbd., fordelt med 760 rbd. (43 %) til faste medhjælpere og 1000 rbd. (57 %) til løs arbejdskraft. Disse procenttal svarer ganske nøje til procentfordelingen i den første tabel, hvor den numeriske fordeling af arbejdskraften på fast og løs medhjælp var hhv. 44 % og 56 %. Dette må dog bero på et tilfælde.

I forhold til den procentiske fordeling af lønnen i 1852 synes der at kunne konstateres et klart fald i de faste lønudgifter (fra 64 % til 43 %) og en lige så klar stigning i de løse (fra 36 % til 57 %). Dette synes at hænge sammen med to ting, nemlig en nedskæring af den faste arbejdsstyrke (21 i 1852, 18 i 1855) og en vækst i anvendelsen af den løse arbejdskraft som følge af den intensivering af driften, som Estrup foretog.

Det væsentligste, man kan udlede af den efterfølgende liste, sammenholdt med taksationsdokumentet, er, at Skaføgård i langt overvejende grad var baseret på agerbrug, og at der i Estrups første år skete en forskydning i anvendelsen af arbejdskraft i retning af at anvende løs medhjælp i stigende omfang.

Udover det her påviste har listen naturligvis en personalhistorisk og kulturhistorisk interesse, som dog ikke her skal nærmere kommenteres, men vil fremgå af listen selv.

Teksten.

LISTE OVER DE TJENESTETYENDER OG DAGLEJERE SOM HR. ESTRUP VED KJØBET AF SCHAFFØEGAARD DEN 4de JUNI 1852 OVERTAGER I SIN TJENESTE TIL 1ste NOVEMBER

<i>Tjenestetyende Navne</i>	Rbd.	Løn Mk.	Sk.
1. Forvalter Spendrup	60	—	—
NB. de 10 rd. for April Maaned.			

	Rbd.	Løn Mk.	Sk.
2. Lahdefoged ¹⁾ Anders Johnasen	30	—	—
Endvidere 4 mk. for sin Lee ²⁾ . Har og fri Græsning til 1 Faar iblandt Eiernes ³⁾ .			
3. Johannes Dahl	16	—	—
4. Staldkarl Daniell Jensen	21	—	—
5. Arbejdskarl Sören Christensen	18	—	—
NB. Samt 1 Læs Høe; og 4 mk. for sin Lee.			
6. Arbejdskarl Rasmus Hansen	20	—	—
NB. Endvidere 4 mk. for sin Lee.			
7. Rygter Rasmus Rugtrup	18	—	—
Endvidere reserveret sig 4 ^{te} Dage frie ved sit Ildebrendsens Rygtning.			
8. Rygter Anders Rasmusen Hiulmand	15	—	—
Endvidere 2 Tr. Langhalm ⁴⁾ . NB. Kun for iaar ⁵⁾ .			
9. Faarehyrde Niels Stæhr	14	—	—
10. Studevogter Christen Don	18	—	—
11. Arbejdskarl Jens Stæhr	18	—	—
Endvidere 1 Læs Høe samt frie for Ugedagene ⁶⁾ , og 4 Mk. for sin Lee.			
12. Arbejdskarl Conrad Rasmusen	18	—	—
Endvidere 1 Læs Høe; og 4 Mk. for at bruge sin Lee.			
13. Niels Clausen	18	—	—
Endvidere 1 Læs Høe samt 4 Mk. for sin Lee. Frie for Ugedage ⁷⁾ .			
14. Smeden Jens Nielsen	35	—	—
15. Arbejdskarl Niels Olesen	20	—	—
NB. Holder sin Lee i samme Akcordh.			
16. Arbejdskarl Christoffer Christoffersen	18	—	—
NB. Endvidere erholder han 1 Læs Høe hvilket er			

-
- 1) Leder af det daglige arbejde på hovedgården. Forvalterens nærmeste underordnede.
  - 2) Hermed menes, at vedkommende får en godtgørelse på 4 mark for at bruge sin egen le under høstarbejdet.
  - 3) Sidste sætning tilføjet med anden hånd.
  - 4) Langhalm: Rughalm, der er sorteret, så den kun indeholder de særlig lange strå. Anvendes til stråtag.
  - 5) Sidste sætning tilføjet med anden hånd.
  - 6) Pligtigt hoveriarbejde på hovedgården.
  - 7) Sidste sætning tilføjet med anden hånd.

	Rbd.	Løn Mk.	Sk.
ham tilstaaet Befordring at faae Hjemført samt til hans Tørve Indkjørsel ⁸⁾ . Erholder 4 Mk. for sin Lee.			
17. Arbejdskarl Espen Sørensen	20	—	—
NB. Holder sin egen Lee uden Vederlag.			
18. Arbejdskarl Carl Laursen	20	—	—
NB. Holder sin egen Lee uden Vederlag.			
19. Kokkepige Karen	25	2	—
20. Bryggepige Mette Marie	25	2	—
21. Malkepige Else Marie	16	2	—
22. Daglejer Peder Snedker			
Fra Høeslettens Begyndelse til Kornhøsten har Ende ⁹⁾ for 1 Mk. daglig til at bruge Riven og sætte sammen i Kornhøsten med Kost og Logie.			
23. Conrads Hustruc			
Fra Høeslettens Begyndelse til Kornhøsten har Ende for 1 Mk. daglig til 1 ^{ste} Sept., den øvrige Tid 12 Sk. ¹⁰⁾ daglig med Kost og Logie.			
24. Jens Nielsen Væver	11	—	—
Fra Høeslettens Begyndelse og Kornhøsten har Ende.			
NB. Endvidere 1 Læs Høe; holder sin egen Lee uden Vederlag.			
Kost og Logie.			
25. Peder Fyrst	11	—	—
Fra Høeslettens Begyndelse til Kornhøsten har Ende, men i den Tid forretter Konen hans Ugedage.			
Endvidere erholder 1 Læs Høe; holder sin Lee uden Vederlag, men han leveres Befordring til at hjemføre hans Korn.			
26. Daglejer Frandt Sørensen			
Fæstet fra Høeslettens Beg. i 4 ^{re} Dage om Ugen og i Kornhøsten hver Dag for 24 Sk. daglig og med Kost.			

8) Ikke ganske klart formuleret. Meningen må være, at han af hovedgården får stillet transportmidler til rådighed til hjemkørsel af det ene læs hø samt af tørvecrationen.

9) Fra ca. 1. juni til ca. 1. september.

10) 1 Rbd. = 6 mark = 96 skilling. — 12 skilling er altså lig med 3/4 mark.

	Rbd.	Løn Mk.	Sk.
NB. gaaer Hjem om Natten i Kornhøsten, holder sin egen Lee uden Vederlag.			
27. Birthe Kierstine Rasmusdatter af Termestrup	10	—	—
Fæstet fra Høeslettens Beg. til Kornhøsten har har Ende for 10 Mk. Erholder Kost og Logie.			
28. Jørgen Mønstedts Enke			
Fæstet fra Høeslettens Beg. til 1 st e Sept. for 1 Mk. daglig og efter den Tid 12 sk. om Dagen; erholder Kost og gaaer Hjem om Aftenen.			
29. Søren Rasmusens Kone			
Fæstet fra Høesl. Beg. til 1 st e September for 1 Mk. daglig og efter den Tid 12 Sk. Gaaer Hjem om Aftenen.			
30. Smedens Kone i Castrup			
Fæstet for samme Accordt som de 2 sidstnævnte.			
31. Nicoline Nielsdatter			
Fæstet fra Høeslettens Begyndelse til Høstens Ende for	10	—	—
NB. For Logic yder Asistans ved Tørvehjemkørsel i s. Accordt			
32. Christen Hansen			
Fra Høeslettens Beg. til Høstens Ende for	11	—	—
NB. Holder sig selv med Lee uden Vederlag, er frie 4 Dage til at bjerge Høe, som han faaer at slaae til Høe ved Pindst. Skov saa meget der kan slaaes end 8 Læs Høe, hvoraf han faaer det 1/2 og der leveres ham 1 Befordring 1 Dag at hjemføre ¹¹⁾ .			
33. Dorthe Andersdatter fra Termestrup			
Fæstet paa samme Accordt som No. 31 Nicoline N.			
34. Jens Andersen (?) fra Thorsager			
Fra Høeslettens Begyndelse til 1 st e September 24			

11) Noget uklart formuleret. Meningen må formentlig være, at C. H. har fri i 4 dage til at bjerge det hø, som han har lov til at slå ved Pindstrup Skov. Her må han maksimalt slå et areal svarende til 8 læs hø, og af dette tilkommer der ham det halve, maksimalt 4 læs. Fra hovedgården ydes der ham en hjælp på 1 vogn med forspand i 1 dag til hjemkørslen. — Jævnfør nr. 34.

	Rbd.	Løn Mk.	Sk.
Sk. daglig med Kost, og fra den Tid til Høstens Ende 20 Sk. daglig; holder sig selv med Lee, faaer saa meget at slaae som der kan avles 4 Læs Høe paa, hvoraf han faaer det $\frac{1}{2}$.			
35. Paul Jensen fra Thorsager			
NB. Samme Accordt som sidstnævnte No. 34.			
36. Jens Ladsen fra Thorsager			
Fra Høeslettens Begyndelse til Høsten har Ende for	12	3	—
Heri er indbefattet sin egen Lee.			
37. Inger Pedersdatter fra Termstrup	10	—	—
Fra Høeslettens Beg. til Kornhøsten har Ende; med Logie.			
38. Maren Jensdatter	7	—	—
For Kornhøsten. Har Logie om Natten.			
39. Inger Nielsdatter	6	—	—
Har Logie om Natten i Kornhøsten.			
40. Claus Nielsdatter (!) af Termstrup	6	—	—
For Kornhøsten.			
41. Karen Thomasdatter			
Forretter Dags Arb. i Høesl. og Kornhs. for s. Accordt som No. 29.			
42. Faarehyrde Peter	12	—	—
43. Tjenestedreng Peder Søbeye	9	—	—
44. Do. Jacob	9	—	—
45. Do. Niels	9	—	—
46. Postbud Søren Johnsen til Mørke ¹²⁾			
Erholder frie Græsning i Lighmosen (?); samt 1 Mk. om Ugen.			
47. Postbudet fra Mørke til Aarhus ¹²⁾			
Erholder 4 Skpr. Rug, 4 Skpr. Byg og 1 Rd. 3 Mk. i Penge.			

12) Ydelserne til postbudene skyldes formentlig, at der endnu ikke i 1852 fandtes offentligt ansatte landpostbude. De kom først i 1860. Skaføgård lå uden for hovedpoststruten, der gik gennem Århus og havde samlested der. Det var således i vid udstrækning overladt til den lokale befolkning selv at organisere postbesørgelsen til og fra Århus. Det må derfor antages, at ydelserne her er Skaføgårds bidrag til disse på lokalt initiativ ansatte postbude mod at få ekspederet såvel udgående som indgående post til og fra Århus.

48. Skovfoged Thomas Sørensen .....
Erholder 4 Skpr. Rug, 4 Skpr. Byg, 2 Rd. i Penge;
samt godtjøre til Huusets Ejerinde¹³⁾ for 26
Ugedage og 4te Høstедage, alt for 1/2 Aar.

At forestaaende Accordter er afsluttet bevidnes.

Schafføegaard den 5te Junii 1852.

(Sign.) H. G. Jensen¹⁴⁾

(Sign.) D. M. Secher

LISTE OVER BESÆTNING OG INVENTAR

(Aktstykke nr. 5)

Indledning:

Efterfølgende liste over besætning og inventar på Skaføgård er ikke dateret. Der kan dog næppe herske større tvivl om, at den må henføres til tiden omkring J. B. S. Estrups overtagelse af ejendommen.

Listen er ganske klart affattet i forbindelse med en overdragelse af gården fra en ejer til en anden, hvilket fremgår af flere bemærkninger i den, (se f. eks. den afsluttende bemærkning og bemærkningen i forbindelse med kørne). At det må dreje sig om overdragelsen 1852 synes at fremgå ved en sammenligning med de „Nærmere Bestemmelser“ (aktstykke nr. 3), der afslører flere sammenfald i inventaroptegnelsen (f. eks. de 12 kornsække). Desuden kan man ikke i inventarlisten genfinde de ting, som Dorthe Secher forbeholdt sig ifølge de „Nærmere Bestemmelser“. Dette tyder også på en forbindelse mellem de to dokumenter.

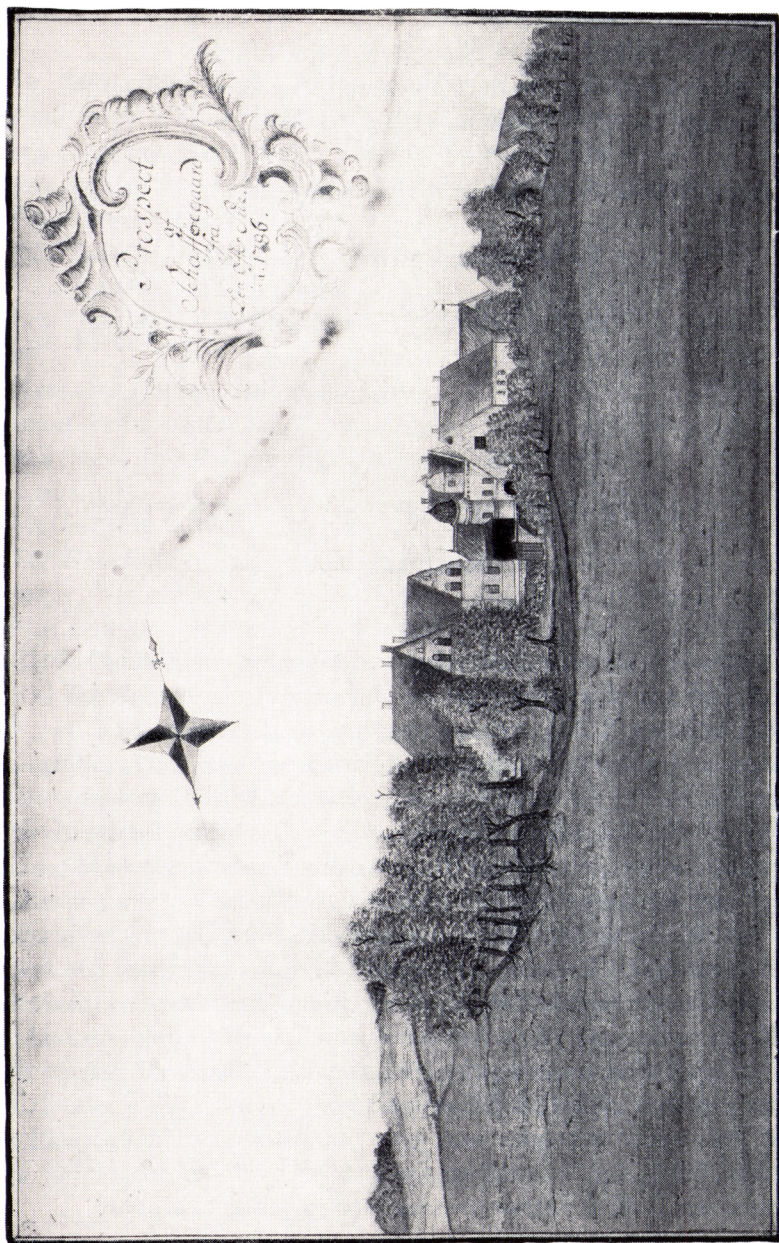
En palæografisk undersøgelse af listen peger ligeledes på, at den er affattet i midten af det 19. århundrede.

Det kan derfor betragtes som givet, at listen skal henføres til overdragelsen 1852; den er altså en fortegnelse over den besætning og det inventar, som J. B. S. Estrup overtog med købet af Skaføgård.

---

13) Skovfogedboligens ejer; *in casu* Dorthe Secher.

14) Dorthe Sechers Lavværge, kammerråd, prokurator H. G. Jensen.

Prospekt af Skaføgård 1786. Bygningerne er her set fra øst. Man bemærker den U-formede hovedbygning og den dominerende toetages portbygning. I baggrunden skimtes avlsbygningerne. I J. B. S. Estrups ejertid udvidedes haven ud over gravene og omlagdes i engelsk stil. (Original på Skaføgård. – Foto og kliche af Poul Junchers Klichefabrik, Randers).

Teksten:

LISTE OVER BESÆTNING OG INVENTARIUM
VED SCHAFFØEGD.

14 Arbejdsheste ¹⁾	1125 rd.
12 Trækstude a 95 rd. pr. Par	570 rd.
80 Stk. store Stude a 90 rd. ²⁾	3600 rd.
46 Stk. mindre Stude a 76 rd. ²⁾ ³⁾	1748 rd.
20 Stk. af de 26 Malkekiøer der er paa Gaarden hvoraf for- beholdes 6 Stk. ⁴⁾	733 rd.
1 Tyr	35 rd.
90 Stk. Moderfaar uden Uld a 8 rd. men med deres Yngel ..	720 rd.
50 Stk. Beder, 1 a 2 aar samt Ungfaar uden Uld; de øvrige Beder forbeholdes, a 5 rd. ⁵⁾	250 rd.
2 Gamle Sviin a 18 rd.	36 rd.
15 Vogne	905 rd.
12 Plove	171 rd.
12 Harver	103 rd.
10 Sæt Arbejdstøi til Heste, 3 Par til Stude	150 rd.
Smederedskaber	100 rd.
Haandredskaber	40 rd.
Kornrendsemaskine og Harpe ⁶⁾	25 rd.
12 Stk. Kornsække	12 rd.
2 Korntønder og 1 Skieppe ⁷⁾	20 rd.
2 Kedler i Grue ⁸⁾	100 rd.

1) Smlgn. taksationsdokumentet fra 1855 (aktstykke nr. 7), der angiver en bestand på 20 arbejdsheste.

2) Pr. par.

3) Med trækstudene bliver det samlede antal stude altså 138 stk. I taksationsdokumentet (nr. 7) angives studebestanden i 1855 til 120 stk.

4) Også i 1855 var købesætningen på 20 køer (se nr. 7). Smlgn. også de „Nærmere Bestemmelser“ (nr. 3), § 1, ifølge hvilken Dorthe Secher forbeholdt sig 7 køer.

5) En bede er en kastreret vædder. – Ifl. de „Nærmere Bestemmelser“ (nr. 3), § 1, forbeholdt Dorthe Secher sig 8 stk. 3-års beder med uld.

6) Harpen, der var en art sold i ramme, anvendtes til at sortere grove urenheder fra det tærskede korn. Ved hjælp af kornrensemaskinen kunne avnerne skilles fra kornet, således at der sluttelig blev rent korn tilbage.

7) Kornmål.

8) D. v. s. gruekedler, hvilket er indmurede kedler over et ildsted. En gruekedel anvendtes især i forbindelse med vask og i øvrigt, når store mængder varmt vand skulle bruges, f. eks. i forbindelse med ølbrygning og slagtning.

28	Folkesængsklæder med 1 Par blaag: ⁹⁾	
	Lagener a 30 rd.	840 rd.
50	Tdr. Rug a 7 rd.	350 rd.
30	Tdr. Byg a 5 rd.	150 rd.
15	Tdr. Malt a 6 rd.	90 rd.
3	Vædre	24 rd.
2	Indmurede Gryder	30 rd.
142	Jern Alnebaand ¹⁰⁾ a 1 rd.	142 rd.
2	store Salttruge	20 rd.
1	Rulle	14 rd.
	Forvalterens Sæng	50 rd.
2	Bagtrug	4 rd.
		<hr/>
		12157 rd.

Meieriredskaber, Kiøkkentøi, etc., som kan overlades, kan nærmere ei opgives.

De skovede 24 Favne¹¹⁾ Bøgebrænde i Borgegaarden forbeholdes saavel som visse Traver Skaftehavre¹²⁾.

PASTOR N. A. OVES KENDELSESATTEST AF 24. JUNI 1852

(Aktstykke nr. 6)

Indledning.

For at sikre fattigvæsenet visse midler til brug for dets arbejde henstillede regeringen i kancelli-promemorie af 9. oktober 1802 til landets amtmænd

„..... at ville tilholde Rettens Betjente i sit Amt, ei at antage til læsning for Retten noget Skjøde, naar ikke dermed følger Præstens Attest, om nogen frivillig Gave ved Handelen er givet af Kjøber og Sælger til Sognets Fattigkasse eller ikke, og i første Fald hvormeget af disse er bleven erlagt, hvilken

9) D. v. s. blågarns.

10) Alenbånd. Mål, alen.

11) 1 favn var salgsenhed for såvel gavntræ som brænde. Dimensionerne var 12 fod × 3 fod × 2 fod = 72 kubikfod, hvilket svarer til 2,23 m³. 1 favn indeholder dog kun 1,55–2,15 m³ fast ved, idet vedstykkerne jo ikke fuldstændigt kan udfylde rummet. Vægten svinger mellem 1 og 2 tons afhængig af træsort og lagringstid. – Sml. iøvrigt, at i de „nærmere bestemmelser“ (nr. 3) § 2 forbeholdt Dorthes Secher sig kun 12 favne bøgebrænde.

12) Skaftehavre, d. v. s. havre, der sidder på strået (skaftet); utærsket havre.

Attest af vedkommende Præst ueggerligen og uden Betaling
bør meddeles. . . . .¹⁾)

I forbindelse med handelen med Skaføgård i 1852 overlod handelens
to parter 5 Rbd. til sognets fattigkasse.

Efterfølgende er ordlyden af pastor N. A. Oves attest på, at fattig-
kassen har modtaget de 5 Rbd.

Teksten:

At der i Anledning af Salget af Hovedgaarden Skafføegaard af Fru
Kammerraadinde D. Secher som Sælgerinde og Hr. Proprietair J. B. S.
Estrup som Kjøber er til Hvilsager – Lihme Pastorats Fattigkasse givet
den i Canc. Skr. 9 Octbr. 1802 omtalte Kjendelse a 5 Rbdr. bliver hermed
attesteret.

Hvilsager d. 24. Juni 1852.

(Sign.) N. A. Ove.¹⁾
Sognepræst.

TAKSATIONSFORRETNINGEN 1855.

(Aktstykke nr. 7)

Indledning.

I 1855 ønskede J. B. S. Estrup at optage prioritetslån af offentlige midler
i Skaføgård. En forudsætning for, at dette kunne ske, var, at ejendommen
takseredes under det offentliges tilsyn, idet denne jo skulle sættes som
sikkerhed for lånet.

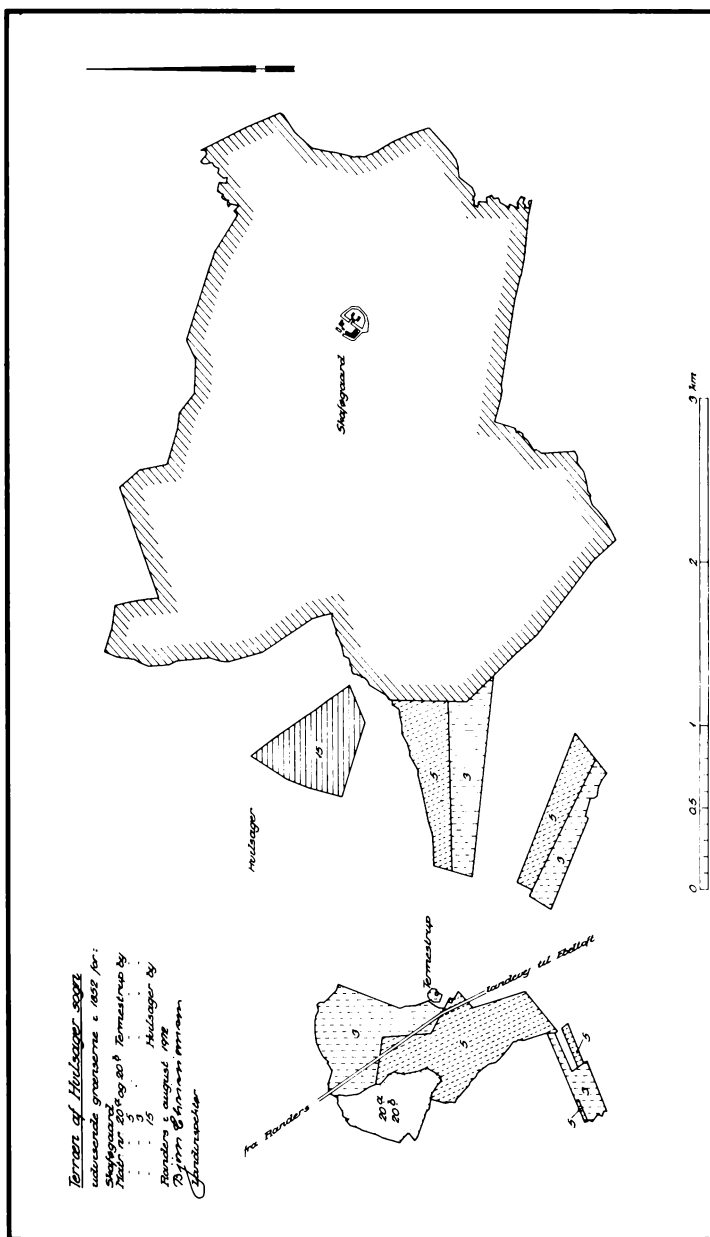
Ved taksationen fulgtes den procedure, som de følgende aktstykker
afspejler: Herredsretten udnævnte to taksationsmænd, der på det offent-
liges vegne foretog en vurdering af ejendommens afkastningsevne samt
af dens værdi i handel og vandel.

---

1) Trykt i *Laurids Fogtman*: Kongelige Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve for
Danmark og Norge . . . . IV Deel. Kbh. 1810, p. 772.

Se også Regl. 5/7, 1803; Prom. 7/1, 1804, 9/7 og 27/7 1805, samt Circ. 27/5 1809.

1) Niels Andreas Ove. Sognepræst i det i 1851 oprettede Hvilsager – Lihme pastorat
1851–62. (*Wibergs Præstehistorie*, II. p. 309).

Rids over de arealer, der omsattedes af J. B. S. Estrups køb i 1852. Skaføgård med tilliggende var i 1844-matriklen opført for lige ved 79 tdr. htk. (Ridset er udført af landinspektør Bjørn Christiansen, Randers. Foto- og klichearbejdet er udført af Poul Junchers Klichefabrik, Randers).

Resultatet af vurderingen nedfældedes i retslig bindende form i en skriftlig *taksationsforretning*. I det aktuelle tilfælde udfærdigedes den i sin helhed af herredsføgeden selv. Senere gik man over til egentlige vurderingsskemaer, der blot skulle udfyldes og underskrives¹⁾.

I det følgende bringes først rettens *udmeldelse* af de to vurderingsmænd (a) og derefter selve den skriftlige *taksationsforretning* (b) med de nødvendige kommentarer.

Teksten.

(a) HERREDSRETTENS UDMELDELSE.

Udmeldelse
passeret inden Rougsøe Sønderhald
og Østerlisberg Herreders Ret
den 1. Mai 1855.

Ifølge Begjæring af Godseier Estrup til Skafføegaard om Udmeldelse af 2de Mænd til at taxere bemeldte Skafføegaard med Tilliggende i Anledning af Attraende Prioritetslaan af offentlige Midler, udmeldte Retten Proprietair Pind til Løvenholm¹⁾ og Godseier Olsen til Meilgaard²⁾, sidstnævnte, da han boer udenfor Jurisdictionen, forsaavidt han dertil

-
- 1) Vedrørende disse formalia samt en præcisering af, hvilke forhold taksationsmændene skal iagttage under taksationsforretningen, se forordning af 7. juni 1827. (Trykt i *J. H. Schou: Chronologisk Register over de kongelige Forordninger og Aabne Breve . . . . .* XIX Decl. Kbh. 1829. pp. 436–441). – Forordningens hovedindhold er i korthed: Når umyndiges midler under offentlig bestyrelse skal udlånes, skal der altid foretages en taksation af de faste ejendomme, der stilles som sikkerhed. Ved denne taksation skal følgende retningslinier følges: Dommeren, der skal foretage udmeldelse af to taksationsmænd skal indskærpe disse, at de skal søge at vurdere ejendommens virkelige værdi (der må således ikke tages hensyn til evt. brandassurancensum, byggeomkostninger eller heldige konjunkturer). Taksationsmændene skal foretage en opgørelse af ejendommens indtægter og udgifter og desuden vurdere ejendommens værdi ved køb og salg i gangbare priser. Når dette er sket, kan lånet etableres, idet der dog kun kan lånes indtil $\frac{2}{3}$ af den takserede ejendomsværdi.
  - 1) Proprietær Pind til Løvenholm. – Løvenholm i Gjesing sogn, Sønderhald hrd. Christen Pind købte L. i 1836. Før denne tid var han forpagter på Gl. Estrup. Han døde i 1855 kort efter taksationen af Skaføgård. (*J. P. Trap: Danmark. 5. udg. Bd. VII. p. 869*).
  - 2) Meilgaard i Glesborg sogn, Djurs Nr. hrd. – Jægermester Christian Frederik Olsen (død 1869) købte M. i 1845 for 145.000 Rdl. Han solgte den igen i 1868 til ritmester, baron Chr. Juul-Brockdorff. (*Ibid. p. 934*).

findes villig, hvilke Mænd det paalægges at afholde bemeldte Forretning overensstemmende med Forskrifterne i Forordⁿ 7. Juni 1827³⁾) og saaledes som de inden Retten ville afhjemle samme.

Under Haand og Embedssegel.
Rougsøe mfl. Herreders Contoir. Randers den 1. Mai 1855.

(Sign.) Kampmann

L. S.

(b) TAKSATIONSFORRETNINGEN.

1855 den 3^r Mai mødte Proprietair Pind til Løvenholm og Godseier Olsen til Meilgaard ifølge Rettens Udmeldelse af 1^r s. M., hvoraf Udskrift var tilstede¹⁾), paa Hovedgaarden Skafføegaard forat taxere denne Eiendom med Tilliggende i Anledning af attraaet Prioritetslaan.

Retsskriveren, Cancelliraad Herredsfoged Kampmann af Randers var tilstæde forat føre Forretningen i Pennen.

Eieren, Godseier Estrup, foreviste sin Adkomst paa de Eiendomme, der blive Gjenstand for Taxation:

- a) Skjøde af 22. Juni 1852, læst 29^r s. M. paa Hovedgaarden Skafføegaard²⁾) af Hartkorn 55 Td. – Skp. 2 Fdk. 2 Alb., Møllenskyld 8 Td. 4 Skp., Gl. Skat 359 Rd. 89 Sk., tilligemed 2^r Fæstegaarde i Termestrup M. No. 5, Hartk.: 7 Td. 3 Skp. 1 Fdk. 1³/₄ Al. og M. No. 3, Hartk. : 7 Td. 6 Skp. 3 Fdk. – Kjøbesummen er i Skjødet opgivet at være 72.000 Rd. – Fra de 2^r Fæstegaarde har Eieren senere bortsolgt M. No. 3^c, Hartk. 1 Fdk. 1³/₄ Al. og M. No. 5^c Hartk. 1 Fdk. 1¹/₂ Alb.
- b) Skjøde af 16. Juni 1854, læst 27^r s. M., paa en Parcel M. No. 2^b i Termestrup, Hartk. 4 Skp. 1 Fdk. 2¹/₄ Alb.; – Kjøbesummen opgivet til 500 Rd.
- c) Skjøde af 26^r Octbr. 1854, læst 7. Novbr. næstefter paa 2^r Parceller i Termestrup M. No. 8^c af Hartk. 1 Fdk. 1¹/₂ Alb.; Kjøbesummen opgivet til 100 Rd.
- d) Skjøde, dateret December 1854, læst 13^r Febr. 1855, paa en Parcel M. No. 6^c i Termestrup, Hartk. 2¹/₂ Alb.; Kjøbesummen opgivet til 70 Rd.

---

3) Forordningens navn er: „Forordning ang. adskillige Forholdsregler til Betyggelse for Umyndiges og andre under offentlig Bestyrelse eller offentligt Tilsyn staaende Midler“. (Den er trykt i *J. H. Schou. loc. cit.*, cfr. indledn. til dette aktstykke, note¹⁾).

1) Se forrige aktstykke, nr. 7 (a).

2) Se aktstykke nr. 1.

e) Skjøde af 4. December 1854, læst 13' Febr. 1855, paa en Parcel i Termestrup M. No. 9^b Hartk. 1 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.; – Kjøbesummen opgivet til 230 Rd.

– De under Litr. b til e anførte Parceller ere indkjøbte til Skov-cultur³⁾).

Eiendommens Areal udgjør noget over 1450 Tønder Land; deraf er circa 530 Tønder Land Agerjord af nedenfor anførte Beskaffenhed: Engen udgjør omtrent 260 Td. Land, herpaa avles c: 500 Læs godt Høe aarlig; Kjærjord til Græsning udgjør c: 70 Tdr. Land, Tørvemosen c: 30 Td. Land, Hedejord til Opdyrkning c: 200 Td. Land, og Skovarealet dels bevoxet og cultiveret, dels endnu ucultiveret c: 330 Td. Land; – Resten er Byggeplads, Have m. v.⁴⁾).

Med hensyn til Bygningerne bemærkes, at disse Bestaae af en Hovedbygning, med hvælvede Kjeldre, i gammel Stil, grundmuret med herskabelig og rummelig Leilighed, og af tilstrækkelige Udhuse, grundmurede og af særdeles god Beskaffenhed, med tilstrækkeligt Huusrum efter Eiendommens Drift⁵⁾); samtlige Bygninger ere efter foreviist Assurancepolice af 7. Juli 1829 assurerede for 31.580 Rd.

Eiendommen ligger omtrent i lige Afstand fra Randers, Aarhus, Grenaae og Ebeltoft, c: 4 Mile, og i en Afstand af 2 Miil fra nærmeste Udskebningssted ved Kaløe Viig.

Der er (fuldkommen og) mere end tilstrækkeligt Ildebrændsel til Forbrug og endog til Salg.

Over Eiendommens Indtægter og Udgifter blev anstillet følgende Calcüle:

Indtægter:

- a. 287 Tdr. Land gode sandmuldede Jorder,
7 Vange à 41 Tdr. Land.
1' Aar brak.
2' Aar Rug, 10 Fold er 410 Td. à 5 Rd. . . . . . 2.050 Rd.

---

3) J. B. S. Estrup var en ivrig forstmand og tillige foregangsmand i privat hedebeplantning. På Skafø beplantede han i sin ejertid ca. 300 tdr. ld., hovedsageligt med nåleskov. – I 1850'erne og 1860'erne erhvervede Estrup ved køb store arealer i nabosognet Maria-Magdalene, ca. 1800 tdr. ld., der bar – og bærer – navnet *Fjeldskov*.

(Se *J. Estrup: Skaføgaard* (1919), pp. 65 ff. og *N. R. Estrup: Skaføgaard Skove* 1852–1952. Aarhus 1954, pp. 10 ff. og passim).

4) D. v. s. ca. 30 tdr. ld.

5) Vedrørende Skaføgårds arkitektur, indretning og bygningshistorie, se den grundige beskrivelse hos *J. Estrup*, op. cit. pp. 67 ff.

3' Aar Byg, 10 Fold er 410 Td. à 4 Rd.	1.640 Rd.
4' Aar Havre 10 Fold er 410 Td. à 3 Rd.	1.230 Rd.
5' Aar, 6', 7' Aar Græs.	
b. 84 Tønder Land sandmuldede Jorder, 6 Vange à 14 Td. Land.	
1' Aar Boghvede – 10 Fold er 140 Td. à 21 Mk.	490 Rd. ⁶⁾
2' Aar Rug, 8 Fold er 112 Td. à 5 Rd.	560 Rd.
3' Aar Havre 8 Fold er 112 Td. à 3 Rd.	336 Rd.
4', 5' og 6' Aar Græs.	
c. 112 Tdr. Land stærkt leermuldede Jorder med leerunderlag i 7 Vange à 16 Td. Land.	
1' Aar brak.	
2' Aar Hvede 8 Fold er 128 Td. à 7 Rd.	896 Rd.
3' Aar Byg 8 Fold er 128 Td. à 4 Rd.	512 Rd.
4' Aar Havre 8 Fold er 128 Td. à 3 Rd.	384 Rd.
5', 6' og 7 Aar Græs.	
d. c. 50 Tønder Land Kjærjorder i 7 Vange à 7 Td. Land.	
1' Aar brak.	
2' Aar Rug 8 Fold er 56 Td. à 5 Rd.	280 Rd.
3' Aar Byg 8 Fold er 56 Td. à 4 Rd.	224 Rd.
4' Aar Havre 8 Fold er 56 Td. à 3 Rd.	168 Rd.
5', 6' og 7' Aar Græs.	

8.770 Rd.

Besætningen.

120 Stk. Stude, Nettoindtægt 15 Rd. pr. Stk.	1.800 Rd.
20 Stk. Køer, Indtægter deraf til Huusholdning	
500 Stk. Faar, Nettoindtægt 2 Rd. pr. Stk. er	1.000 Rd.

En nyopført hollandsk Veirmølle⁷⁾ med 4 Qværne:

I Forpagtningsafgift antages at kunne erholdes en Nettoindtægt	600 Rd.
---	---------

Et nyt anlagt Teglværk paa Gaardens Mark:

I Forpagtningsafgift antages at kunne erholdes en Nettoindtægt	500 Rd.
---	---------

6) 1 Rd. = 6 Mk.; 21 Mk. er altså = 3½ Rd.

7) Meget almindelig mølletype på denne tid. – I modsætning til, hvad tilfældet er med stubmøllen, er det kun møllehatten, der kan drejes på den holl. veirmølle, når man med „stjerten“ stiller møllen i vinden. Denne mølletype har konisk form i modsætning til stubmøllens prismatiske udformning. – Ifl. oplysning fra hr. kammerherre N. R. Estrup blev denne mølle nedrevet i 1940'erne efter i en årrække at have været ude af brug.

Skoven:

En Aarlig Nettoindtægt ved Salg	600 Rd.
---------------------------------------	---------

Fæstegodset:

Aarlig Indtægt	90 Rd.
----------------------	--------

13.360 Rd.

*Udgifter:**Sædekorn:*

16 Td. Hvede à 7 Rd.	112 Rd.	
62 Td. Rug à 5 Rd.	310 Rd.	
64 Td. Byg à 4 Rd.	256 Rd.	
14 Td. Boghvede à 21 Mk.	49 Rd.	
117 Td. Havre à 3 Rd.	351 Rd.	1.078 Rd.

Kløverfrø og Græsfrø	312 Rd.
----------------------------	---------

Havre til Hestebesætningen, 20 Stk. til Arbeidet, 360 Td. à 3 Rd.	1.080 Rd.
---	-----------

Fedekorn, 100 Td. Rug à 5 Rd. og 100 Td. Byg à 4 Rd. ..	900 Rd.
---	---------

Lønninger til faste Folk, 12 Karle, 4 Piger, Avlsforvalter og Huusjomfrue	760 Rd.
--	---------

Høst- og Accordtarbeidere	1.000 Rd.
---------------------------------	-----------

Kost, Jern, Salt, Spæ?? og desl. (?) ⁸⁾	300 Rd.
--	---------

Bygningernes Reparation, aarlig	200 Rd.
---------------------------------------	---------

Gaards- og Avlsredskabernes Vedligeholdelse	200 Rd.
---	---------

Arbejdshestenes Komplettering, aarlig	300 Rd.
---	---------

Kongl. Skatter og Kommüneafgifter	900 Rd.
---	---------

Uforudsete Udgifter	500 Rd.
---------------------------	---------

Renter af Driftscapital	200 Rd.
-------------------------------	---------

7.730 Rd.

Naar Udgiften drages fra Indtægten bliver en Nettoindtægt af 5.630 Rd.⁹⁾

Det bliver at bemærke, at den i Skjødet for Skafføgaard opgivne Kjøbesum af 72.000 Rd. angaaer den faste Eiendom, hvormed sammen med Besætning og Inventarium har kostet Eierne 86.000 Rd.

8) Læsningen af hele denne linie er tvivlsom.

9) Hvis man sammenholder dette beregnede overskud med vurderingsmændenes skøn over ejendommens værdi i handel og vandel (130.000 Rd.) fås en forrentningsprocent på $(5.630 \times 100) : 130.000 \% = 4,3 \%$, hvilket kan sammenlignes med, at landbrugets samlede gennemsnitlige forrentningsprocent i regnskabsåret 1958/59, beregnet med ejendomsvurderingerne som basis, var 3,8 %. (Se *Poul Milhøj*): Danmarks Statistik. Bd. I. Kbh. 1961, p. 322).

Siden den nuværende Eier tiltraadte Eiendommen er opført en ny hollandsk Veirmølle, og anlagt et Teglværk med en Ovn til 40.000 Steen; derhos er opført 2 teglhængte Bygninger, grundmurede, til en Afbyggergaard paa de længst fraliggende Jorder¹⁰⁾; endvidere er allerede foregaaet betydelig Opdyrkning af Hedejorderne, Engene meget forbedrede ved Vandanlæg, og endelig er foretaget betydelig Skovcultivering¹¹⁾.

Bygningerne have ligeledes modtaget paa selve Gaarden betydelige Forbedringer.

Hvis Eieren efter sin Plan, paa hvis Realisation der alt, som anført, er gjort en Begyndelse, fortsætter med Hedejordernes Opdyrkning og Skovcultivation, er det aabenbart, at Eiendommen om faa Aar vil stige meget betydeligt i Værdi¹²⁾.

Af den samlede Eiendom, Skov og Bøndergods undtaget, antages at kunne erholdes en aarlig Afgift ved Bortforpagtning, naar Forpagteren selv udrede Skatterne m. v., af 4.500 Rd.

Paa Eiendommen hæfte ingen særdeles *Onera*¹³⁾.

I Henhold til forestaaende ansætte vi den ovenfor beskrevne Eiendom, uden Hensyn til Bygningernes Assurancesum eller særdeles heldige Konjunkturer, efter Eiendommens nuværende Beskaffenhed i Handel og Vandel efter Nutidens Priser til en Værdi af 130.000 Rd., er: Eet Hundrede og Tredive Tusinde Rigsdaler, og hvilken Ansættelse vi ere villige til med vor Eed at bekræfte.

Slutteligen bemærkes, at under ovenanførte Assurancesum af 31.580 Rd. ikkun er indbefattet Bygningerne til selve Hovedgaarden, hvorimod Møllen, Teglværket, Afbyggergaarden, m. v., ere forsikrede for ialt 9.560 Rd.

(Sign.) Pind

(Sign.) C. F. Olsen

Som Nærværende

(Sign.) Kampmann

---

10) Afbyggergården „Højholt“ opført 1855 og oprindelig indrettet til stude- og færehold. Gården placeredes på de hedestrækninger, som Estrup tog fat på at opdyrke straks efter sin overtagelse af ejendommen. (*J. Estrup*, op. cit., p. 63).

11) Estrup opdyrkede allerede tidligt i sin ejetid 260 tdr. ld. hedejord med et ikke ringe driftsmæssigt resultat. Nøget senere forbedrede han engarealerne gennem dræning og mergling. (*J. Estrup*, op. cit., p. 63). Vedr. skovene, se note 3.

12) Omkring 1920 var ejendomsskylden 560.000 kr. (*Daniel Bruun*: Danmark. Land og Folk. Bd. III. pp. 720–21).

13) D. v. s. særlige byrder eller hæftelser.

1882.72

ANDELBOGTRYKKERIEET I ODENSE